

Mylius-Erichsen og Vestjyllands folkeliv

I anledning af 150 års dagen for Mylius-Erichsens fødsel blev der lagt krans og blomster ved statuen foran Ringkøbing Museum. (Foto: Annette Holm).

Af Annette Holm. - Det var som polarforsker, at Ludvig Mylius-Erichsen slog sit navn fast, men før, han første gang rejste til Grønland i 1902, havde han i bøger og skuespil berettet om det, han gennem sin barndom og ungdom i Ringkøbing kendte mest til, nemlig Vestjyllands folkeliv og sprog.

15. januar var det 150 år siden, at Mylius-Erichsen blev født i Viborg, og han var knap to år, da han kom til Ringkøbing, hvor hans far Peter Erichsen havde fået arbejde som politibetjent.

Som andre drenge i byen legede Mylius ved fjorden og Von Å, men der vankede skænd fra hans mor, når han kom hjem fra fjorden, for hun syntes ikke, at en dreng fra en pænt borgerligt hjem skulle omgås fjordungerne. Det prellede af på ham, og han forsvarede sig på vers.

Livet igennem skrev han vers, lejlighedssange til folk i Ringkøbing, digte til venner og bekendte, sonetter til sin forlovede og "Isblink" fra Grønland.

Med faderen var Mylius rundt på

egnen, når han skulle ud til afhøringer, arrestationer og strandingsauktioner. Han lærte verden at kende på en helt anden måde end sine skolekammerater, og de kunne ikke lide ham, fordi han var anderledes. Han var ikke en sindig vestjyde, og de syntes, han var noget af det værste, de vidste, nemlig vigtig.

Som stor dreng tog Mylius på vandreture på heden, så den og dens befolkning af tattere lærte han også tidligt at kende.

Efter præliminæreksamen kom Mylius på Ringkøbing Herredskontor, og det meste af tiden var han på arbejde ude ved havet. Han blev bekræftet i, at klitboerne var handlekraftige mennesker, der levede en simpel tilværelse med tro og overtro.

Et besøg i København, var så stor en oplevelse, at Ringkøbing blev for lille for Mylius. Han vendte i 1890 tilbage for at læse jura på universitetet, men det opgav han og tog i stedet studenterkursus.

For at tjene penge til studierne havde han arbejde som korrekturlæ-

ser, men han ville hellere selv skrive og var så heldig at få arbejde som journalist på Politiken. Han var en ung kejtet mand med landligt ydre og komplekser, men han kendte sit bagland og begyndte at skrive om redningsvæsenet, fiskernes hverdag og missionen.

Så ofte det kunne lade sig gøre, gennemtravede Mylius sit vestjyske bagland og samlede stof til de noveller, han drømte om at udgive, men det blev med et teaterstykke om tattere på Folketeatret, han debuterede som forfatter i 1898. Og det blev med en artikelserie i Politiken om straffefangers opdyrkning af den jyske hede i Gedhuset ved Karup, at han fik sit journalistiske gennembrud, men endelig i 1900 og 1901 udkom de to novellesamlinger "Vestjyder" og "Strandingshistorier".

Mylius og hans ven, tegneren og maleren Valdemar Neiiendam, havde da i et par år været på heden for at samle stof til et stort værk om heden og havde skrevet kontrakt med Gyldendal om det, så i marts 1901 sendte forlaget en indbydelse om subscriptions på "Den Jyske Hede", der skulle udkomme med cirka 30 hæfter - et hver 14. dag.

Mylius havde dog ikke samlet stof nok, så det kneb med at holde aftalen, og helt galt blev det, da My-

lius sammen med Knud Rasmussen havde planlagt Den litterære Grønlands-Ekspedition i 1902, og tre måneder før afrejse endnu ikke var færdig med teksten til hedebogen. Neiiendam var vred, Mylius blev hidsig, så Knud Rasmussen måtte forlige de to venner.

Mylius arbejdede under sejlturen til Grønland på bogen, men blev ikke færdig, så det var sidste chance, da ekspeditionens medlemmer efter sommerens arbejde samledes i Holstensborg. Mylius blev spærret inde på kirkeloftet, og der blev han, til bogen var færdig.

Manuskriptet kom med det sidste skib hjem inden vinteren. Mylius' kone, Marie, og Valdemar Neiiendam gjorde bogen færdig, og Mylius fik den at se året efter i Grønland.

Mylius' sidste bog om det vestjyske var "Nye Strandingshistorier" fra 1905, og disse noveller vidner som de øvrige om hans indgående kendskab til Vestjylland og dens befolkning, hans skarpe iagttagelsesevne og fabelagtige sprog. Det er bøger, der stadig bliver læst. Det er Ida Jessens nyeste roman "Kaptajnen og Ann Barbara" et bevis på, for hun skriver, at hun i den har genfortalt en beretning fra Mylius-Erichsens "Den Jyske Hede".

Mylius i København med unge fra Ringkøbing. (Foto: Ringkøbing Lokalhistorisk Arkiv).

Dagen, Holstebro aldrig glemmer

Af Jens Erik Villadsen. - De, som kan huske den 11. februar 1962 i Holstebro, glemmer aldrig skypumpen, der trak et spor af ødelæggelser gennem byen.

Vejret var mildt efter årstiden, og som jeg husker det, var der også solskin først på formiddagen.

Jeg var en stor dreng, der var på besøg hos min farmor på De Gamles Hjem/Sysseleting, sammen med mine forældre og søskende. Fra hendes vindue kunne vi ud mod nordvest se en skypumpe nærne sig byen, og hvordan den tog tagpap og alt andet med sig op i luften. Vi troede, det var en storm, der var på vej, for vi havde aldrig hørt om fænomenet skypumpe inde over land.

Efter besøget hos farmor kørte vi ud af Skivevej mod nord, og det syn, der ventede os her, ja, det lignede en krigszone, hvor alt var ødelagt. Huse havde mistet taget, el- og telefonmaster var væltet, og træer var rykket op med rødder og lå spredt.

Mine forældre troede, der havde været et militært angreb, og det kan jeg her mange år efter ikke fortænke dem i at tro. De havde jo oplevet 2. verdenskrig. Men det var som sagt en skypumpe, der havde trukket et ca. 50 m bredt bælte igennem byen og forårsaget enorme ødelæggelser.

I det nybyggede Doktorvænget stod en beboer på øverste etage i badeværelset, da husets gavlforsvandt. Gavlen var den ene væg i badeværelset. Han fortalte senere, at lufttrykket var ved at tage vejret fra ham. Det var så voldsomt, at vandet i klosettet stod op som et meterhøjt springvand.

Det var et under, at ingen omkom eller kom alvorligt til skade. Men mange blev ramt af bygningsmateriale og andet, der fløj i luften, og måtte behandles for det.

Det blev opgjort, at mere end 100 bygninger fik større eller mindre skader. Man var også overrasket over, at skypumpen havde kunnet transportere bygningsmateriale 14 km gennem luften.

Så vidt vides, har der ikke før eller siden været målt en så kraftig skypumpe over land i Danmark.

Fotos venligst udlånt af :

© Svend Aage Dantoft,
Holstebro Dagblad.

Lokalhistoriske Arkiv Holstebro.

GENFORENINGSSTEN FIK TEKST EFTER 100 ÅR

Af Annette Holm. - Der skulle gå 100 år, før genforeningsstenen i Ringkøbing fik tekst, og dermed slutter den kringledede historie om byens markante, men i mange år helt glemte mindesmærke. Det skete 15. juni 2021.

Genforeningen i 1920 blev i Ringkøbing markeret med en stendysse på en kunstig høj ved byens nordlige indkørsel. Højen blev sammen med tre bæresten rejst i 1920, men det kneb at finde en sten i passende størrelse som overligger, så arbejdet med mindesmærket gik i stå.

Det første tilbud på en sten blev afslået, men det næste blev antaget, og det kom fra gårdejer Andreas Sand i Muldbjerg, der under markarbejde var stødt på en stor sten. Stenen blev fragtet til Ringkøbing og sat på plads i april 1921.

Det var næsten et år efter genforeningen, så mindesmærket blev ikke afsløret ved nogen højtidelighed, og der blev heller ikke indhugget en inskription, for ingen af de indkomne forslag blev fundet egnede.

Genforeningshøjen blev passet og plejet af kommunen, indtil der skulle bygges en ny viadukt og vejen udvides. Hø-

jen lå i vejen for projektet, så i 1960 blev dyssen nedbrudt og højen fjernet.

Overliggeren, der er knap 3 m lang, over halvanden meter bred og vejer mindst 6 tons, blev flyttet om i museets have på Kongevejen, hvor den blev stillet lodret. Siden blev den lagt ned og lå i mange år hen uden egen opmærksomhed, fordi den af mange blev opfattet som overliggeren til en stendysse fra oldtiden.

Det var først i 2019, da man i Ringkøbing Museumsforening blev gjort opmærksom på stens betydning, at foreningen og Ringkøbing-Skjern Museum satte sig for, at der skulle mere fokus på genforeningsstenen. Det skete i forbindelse med en markering af genforeningen i 2020, hvor museumsforeningen efterlyste forslag til inskription på stenen.

Det fandt man i Ringkøbing Lokalhistoriske Arkiv, og det var nogle linjer fra en drillevis, som en af byens poeter og spøgefugle, isenkræmmer Valdemar Lange, havde skrevet om dyssen og dens manglende inskription til den selskabelige forening Løverdagsklubben.

Genforeningsstenen i Ringkøbing fik sin inskription efter 100 år: *"Herunder hviler der en god Idé af første Sort; dens Liv var meget kort, for tidlig gik den bort"*. (Foto: Karl Erik Kristensen, Ringkøbing Lokalhistoriske Arkiv).

Gammel Stine

Sypige i Herning

Gammel Stine. Fra bogen *"De Jyders Land"* af Achton Friis, 1980.

Af Jon Høgh. - 'Alle mennesker har altid været så gode imod mig', siger 90-årige Stine Sypige, der stammede fra Snebjerg, men som endte sine dage i Herning, efter at denne hosekræmmernes gradvist ved nål og uldtråd og vinde- og strikkepinde opståede manufakturby var vokset fra at være en ubetydelig plet på landkortet til at blive et jysk manufakturmekka.

Som en af de mange, mange der i et helt og langt arbejdsliv magede og trak tråden har vi Stine Sypige – skønt ligefrem pige var hun jo ikke mere, eftersom alderen lagde flere og flere år til. Efter at hun fyldte 90, og fingrene var blevet noget krumbøjede og stive, og hun i de seneste tre år ikke havde kunnet føre nål og tråd, blev hun til Gammel Stine.

Og det navn passede hende ganske godt, når hun, der er født i Gabs ved Aulum i 1841, tænkte tilbage på, at hun fattede om synålen allerede som 14-årig, og altså i 76 år havde ladet nålen gå ind og ud og ud og ind i så mange år, fra morgen til aften, i Vildbjerg, Sinding, Timring, Herning, og hvor hun ellers både syede og skræddererede for folk, når de kaldte på hende og gjorde deres bestillinger.

Ved siden af stod hun alene for rengøring og tilberedelse af mad til sin stadigt voksende familie, der foruden hendes mand, der var murer, også kom til at tælle elleve børn. Med sådan en børneflok i meget ulige aldre skulle man tro, at alle dagtimer var fuldt optagede af andet arbejde end sypigens. At hun alligevel påtog sig det, siddende ved sybordet i de første nattetimer, eller sommetider før

morgenhanen stod op ved sit første hanegal, skyldes, at hendes lille beskedne indtægt var uundværlig for familiens overlevelse. Men da hun i de første sytten år med nål og tråd og fingerbøl havde løst sine opgaver, fik hun råd til at købe en hånddreven symaskine, som gjorde bestillingen nemmere for hende i de sidste 59 år. Anskaffelsen af dette tekniske vidunder hørte til blandt den oldgamle kvindes allerstørste oplevelser.

Glad for livet

Stine oplevede aldrig andre himmelstrøg end de midtjyske, hvor hun på den karrige hede og under hårde arbejdsforhold var glad for livet og befandt sig godt. Hun mente selv, at hun havde været meget heldig, og når hun talte derom, kom en lille glædeståre frem i øjenkrogen og strømmede videre ned ad kinden.

Efterhånden som alderen og et skrantende helbred begyndte at gøre sig gældende, aflagde ofte gode mennesker deres besøg hos hende medbringende kaffe eller chokolade. Under sådanne uformelle sammenkomster undrede hun sig altid højlydt over, hvordan det dog kunne være, at alle var så forskrækkeligt gode imod hende.

Gamle Stine Sypige! Når jeg læser dine 90-årige ansigtstræk og ser dine øjnes spillevende gnist, tænker jeg, at du ikke behøvede at have spist af kundskabens træ for at blive vis, når du fra naturens hånd og igennem din ydmyge livsbane var det: Et flittigt, omsorgsfuldt og elskeligt menneske.

FAKTA

En sypiges arbejde var et nødvendigt tilskud til familiens økonomi. Arbejdet bestod i, først med nål og tråd og på bestilling, især at foretage reparationer af tøj, men også ofte at fremstille nyt. I mange år rejste sypigen rundt til gårdene og syede – hun kom til kunderne. Men efterhånden som symaskinen blev almindeligt udbredt, kom kunderne til hende.

Derfor Hardsyssel Tidende

Redaktør
Bent E. Hansen.

Hardsyssel Tidende udgives af foreningen Hardsyssel Historisk Samfund af 1906, som også udgiver Hardsyssels Årbog.

Formålet med Hardsyssel Tiden- des er at styrke interessen for lokal- historie i hele det vest- og midtjyske område i det, der engang kaldtes Hardsyssel. Det dækker stort set hele det tidligere Ringkøbing Amt og omfatter i dag Herning, Ikast-Brande, Ringkøbing-Skjern, Holstebro, Lem- vig og Struer kommuner. Formålet

med Hardsyssel Tidende er også at styrke interessen for foreningen Hardsyssel Historisk Samfund.

Avisen udkommer et par gange om året og fortæller om både lokalhisto- rier af ældre dato og nutidige emner af historisk interesse.

Hardsyssel Tidende bringer også artikler, hvor historiske emner kan ses i et nyt lys.

Vi bestræber os på, at indholdet i avisen dækker geografisk bredt i hele Hardsyssel området.

Hardsyssel Tidende er en gratisavis. Den kan bl.a. hentes på bibliotekerne og andre offentlige steder, hvor der kommer mange mennesker.

At sige verden ret farvel - Begravelsesgildet

Af Jon Høgh. - Når et dødsfald ind- træffer i vor tid, bekendtgøres det som regel i avisen, ligesom det også oftest fremgår deraf, hvornår begra- velsen skal finde sted, og om der er mindesammenkomst bagefter. Bort- set fra, at det ikke foregik igennem en avis, bekendtgjordes alt dette også i gamle dage, hvor man i det meste af Hardsyssel kaldte den efterføl- gende sammenkomst for begravels- sesgildet, der fandt sted efter næsten samme retningslinjer overalt, og som man blev indbudt til.

Familien var altså selv herre over, hvem og hvor mange der skulle del- tage i højtiden i modsætning til nu, hvor alle, der har lyst, er velkomne. En indbydelse til begravelse kunne have denne ordlyd, som bedeman- den eller den ældste mand eller kvinde i lavet gik omkring med:

Eftersom Gud har behaget at bortkalde den gamle Lars Peder- sen i Kæret, så er det familiens store ønske, at I vil komme til dem for at gøre ham den sidste ære og tjeneste, på torsdag klokken 10 at følge hans afsjælede legeme til graven og hvile- stedet og gå med i kirke og høre på en tale og gå med hjem og spise til middag og være deres gæst en times tid eller to, som jeres gode vilje tilsiger jer. Så lover de at tjene jer igen på hvad måde, de bedst kan, men helst i et glædeligt tilfælde.

Straks når et menneske var død, blev liget lagt på noget rughalm, eller på strå, som man sagde. Halmen var bredt ud på bordet i den pæne stue eller øverstestuen, der ellers kun anvendtes, når man havde gæster,

Ligtoget bliver ført an af degnen, som synger for. Bagved går 2 piger med grønne kranse. Den sorte kiste bliver båret af 4 mænd. Familien sidder i vognen bag kisten. - Tegning af Julius Exner 1866. (Nationalmuseet).

og hvor der derfor var køligt, da der kun i disse tilfælde fyredes op her. Her lå det afsjælede legeme indtil tre dage før begravelsen, hvor det lagdes i kiste. Dette hjalp de indbudte koner med til; man sagde at de kom til kistelæg. Med sig bragte de ofte, hvad der skulle til af madvarer ved begravelsesgildet, smør, æg, kød eller penge til kød, og de var også husmoderen behjælpelig med at tillave maden. Der blev så bagt og stegt og brasen og brygget øl i den ene afdeling af sørggården, mens liget samtidigt blev gjort i stand til at komme i kiste i den anden. Her arbejdedes for åbne vinduer, således at sjælen skulle kunne flyve ud. For at den døde ikke skulle gå igen el- ler vende tilbage, blev storetæerne bundet sammen. Øjnene blev lukket i, så at den døde ikke kunne se på

nogen og dermed heller ikke trække dem med i døden. Også munden lukkedes, hvorved forhindredes, at afdøde stjal slægtens lykke og liv, og for at holde den lukket anbragtes en salmebog under ligets hage.

På begravelsesdagen

På begravelsesdagen fik gæsterne, når de ankom, vin og kage, kaffe, smørrebrød og hvedebrød. Derefter gik alle op i den pæne stue, hvor låget løftedes af kisten, så alle for sidste gang kunne se Lars Pedersen og sige farvel til ham. Der blev så sunget en salme eller to, og kisten blev atter lukket og båret ud - eller, for at han ikke skulle kunne komme ind, hvis han alligevel vendte tilbage, stukket ud af et vindue og derfra båret hen til den pyntede vogn. Den skulle på hans sidste køretur befordre ham til

kirkegården, hvor seks mænd af fa- milien under overværelse af alle gæ- ster sænkede ham i graven. Den var mange steder kastet af lavets unge karle, der også besørgede klokke- ringningen, der varede ved, fra man kunne se ligtoget på vej mod kirke og indtil kisten stod på gravens rand, og igen efter at højtideligheden var slut og i al den stund der forløb, før følget blev ude af syne for hjemadgående.

Som regel brændtes strålejet, rughalmen, lige efter at kisten var bragt ud, men var det alligevel ikke gjort, blev det som det første be- sørget efter hjemkomsten. Og så blev bordet dækket til middag, der kunne bestå af alt lige fra grød og klipfisk til suppe og kød. Det fortæl- les, at begravelsesgildet i mangt og meget svarede til andre gilder; dog dansedes der ikke, og der spilledes heller ikke kort, så man måtte, som en af Evald Tang Kristensens med- delere udtrykte det, *slå sig igennem med samtaler, spadsereture i have og mark og - måltiderne.*

Nej, begravelsesgilderne af- holdtes ikke efter den festlige anlednings rettesnor, naturlig- vis gjorde de ikke det. Men til- svarende de mindesammen- komster vi kender i vor tid, kunne også begravelsesgil- derne være stiltfærdigt glade. Det er altid forfærdeligt trist at skulle tage afsked med et men- neske, man har holdt meget af. Men det er festligt at mindes og ære det.

Street art - en seværdighed i Brande

Af Ove Nørholm. - Hver sommer rejser spændende billeder sig fra gaderne i Brande eller lader en tro, at der er hul i fortovet. Det sker, når Lions i Brande holder Street art Festival den sidste weekend i juni.

Brande er kendt for sine gavlmalerier, så Lions-klubben fandt i 2015 på en ny aktivitet til byen, og det blev den første internationale Street art Festival i Danmark. Den er blevet en årlig begivenhed, men corona kom i vejen for festivalen de seneste to år, så der er glæde i byen over, at festivalen

gennemføres til sommer. Omkring 15 kunstnere fra hele verden fremtryller de fantastiske gademalerier, og de dyster i tre kunst kategorier.

3D-kunst er meget populær og har nået nye højder. Billederne fascinerer og snyder øjet, så det virker bedragerisk ægte med 3D-maleri på et fladt underlag. Kunstnerne kan også vælge at få frie hænder til at male deres egne motiver, der med originalitet, farveintensitet og ofte overraskende sammensætning skaber et helt unikt udtryk, og endelig er der

mulighed for at lave kopier af kendte værker. Det er typisk berømte malerier af de store mestre som Botticelli, Rubens og Rembrandt, der kan beundres til festivalen.

Kunstværkerne bedømmes af professionelle dommere, og publikum har hvert år mulighed for at stemme på den, der har fortjent årets publikumspris.

For de omkring 50.000 mennesker, der besøger festivalen, er der også andet end kunst. Omkring torvet, hvor flere plejer at male deres bil-

leder, er der liv med telte med mad og drikke, og Storegade danner rammen om street food-marked med lokale specialiteter i selskab med professionelle street food-trucks. Og for børnene er der mulighed for at prøve kræfter med street art ved at booke en times undervisning hos kyndige vejledere.

De fantastiske gademalerier kan ses i Brande længe efter festivalen, så byen er et besøg værd resten af sommeren, indtil vej og vind har gjort det af med kunstværkerne.

FOTO: OVE NØRHOLM

Læge fra Brande pioner for insulin

Af Annette Holm, research Ove Nørholm. - I år er det 100 år siden, at insulin blev opfundet, og læge Hans Christian Hedegaard fra Brande blev pioner for behandlingen af diabetes - sukkersyge. Han udviklede sammen med apoteker i Brande en metode til måling af blodsukker og grundlagde sammen med modtageren af Nobelprisen, dr. med. August Krogh, det, der i dag er Novo Nordisk.

Hans Christian Hagedorn nedsatte sig i 1915 som praktiserende læge i Brande, og som 26-årig udviklede han sammen med byens unge apoteker, Birger Norman Jensen, den første brugbare mikrometode til måling af blodsukker.

Hagedorns far havde fået sukkersyge, og den unge læge ville derfor forsøge at finde fødemidler, der var rige på kulhydrater, men som ikke påvirkede blodsukkeret nævneværdigt. Metoden blev meget populær og de næste 40 år brugt i laboratorier over hele verden.

Hagedorns arbejde vakte så stor opsigt, at han i 1920 blev headhuntet til Rigshospitalet. Her blev han læge for dr. med. Marie Krogh, der havde fået sukkersyge samme år. Hendes mand, August Krogh, modtog i november Nobelprisen for studier over luftskiftet i lunger og væv. På grund af konens sygdom måtte han udskyde en foredragsrejse til USA.

Insulin var da ikke kendt, men på vej til USA hørte Marie Krogh, at der i Toronto i Canada foregik spændende forsøg og mente, at det nye stof måtte være noget for hende.

Hagedorn (yderst til højre) var en stor personlighed, der med sit skarpe blik og en ærefrygtindgydende figur fyldte et rum op. Her fra Brande sygehus sammen med apoteker Birger Norman Jensen i mørkt tøj. (Foto: Højderygens Lokalhitoriske Arkiv).

Hagedorn blev involveret pr. brev og August Krogh overtalt til at ændre rejseruten. Det var overvældende, hvad ægteparret så i Toronto.

12. december var de tilbage i København, og i lommen havde August Krogh et brev fra universitetet i Toronto, som gav ham tilladelse til at fremstille insulin til forbruget i Norden. Allerede den næste dag mødtes han med Hagedorn, der i løbet af kun en uge fik fremstillet det første, aktive insulinpræparat.

Seks måneder senere var de før-

ste kliniske resultater publiceret, og i slutningen af 1923 blev Nordisk Insulinlaboratorium grundlagt og insulin markedsført. Det skete samtidig med, at det første amerikanske insulin kom på markedet, men det danske var meget billigere.

Salget af insulin gik ikke i deres egne lommer, men i en fond, der havde til formål at støtte forskning i og behandling af diabetes. For pengene blev Niels Steens Hospital - nu Steno Diabetes Center - opført i 1932.

Efterhånden som insulinpræparaterne blev mere rene, blev varigheden af virkningen kortere. Verden over blev der arbejdet på at fremstille insulin med langsom virkning, og det problem løste Hagedorn sammen med Birger Norman Jensen og Inge Wodstrup ved at opfinde protamininsulin i 1936. Efter at det i 1946 blev krystalliseret på Nordisk Insulinlaboratorium, blev præparatet meget populært.

I 1957 kunne Hagedorn åbne Nordisk Insulinlaboratoriums Forskningsinstitut. Her har mange danske forskere haft gode arbejdsbetingelser og bidraget væsentligt til den globale diabetesforskning.

Hans Christian Hagedorn døde

6. oktober 1971 efter flere års svær parkinsonisme. Efter hans død blomstrede hans institutioner endnu en gang, så de i 1989 blev fusioneret med Novo til Novo Nordisk, der i dag er verdens største producent af insulin.

Hagedorns navn er fastholdt i Hagedorns Vej og Hagedorn Forskningsinstitut, begge i Gentofte, Hagedornprisen og NPH, der står for neutral protamine hagedorn og stadig er verdens mest anvendte langsomt virkende insulinpræparat.

FAKTA

Hans Christian Hagedorn

- Født 6. marts 1888 i København.
- Student fra Hesselager Latin- og realskole.
- Embedseksamen som læge i 1912.
- Turnuslæge på Amtssygehuset i Herning.
- Praktiserende læge i Brande 1915.
- Gift 1915 med tandlæge Marie Augusta Staunstrup, Brande
- Død 6. oktober 1971.

Det nedlagte Hedegård Andelsmejeri syd for Ejstrupholm husede i en årrække Nordisk Insulinlaboratorium. (Foto: Ove Nørholm).

DEN SKJULTE ALLIANCE

Af Bent E. Hansen - En bog, der handler om en usædvanlig alliance imellem krigsmodstandere.

I de sidste uger af 2. Verdenskrig blev en ungarsk bataljon, der var tvangsudskrevet til tysk krigstjeneste, indkvarteret i det vestjyske sogn Lønborg - Votrstrup. Disse soldaters møde med lokalbefolkningen fik stor betydning for både soldaterne og sognets beboere. Bogen er skrevet af den lokale forfatter Søren Peder Sørensen.

I løbet af de få uger soldaterne var i sognet, gik det op for befolkningen, at soldaterne ikke var frygtede "besættelse", men nødstedte, der søgte beskyttelse, og som resulterede i en usædvanlig alliance. Den fortsatte, efter at ungarene vendte hjem til et kommunistisk diktatur og undertrykkelse.

Forfatteren har fulgt både ungarene og danskerne i deres videre liv langt op i århundredet. Mere end 25 års arbejde ligger bag bogens tilblivelse. Kilderne til historierne er mange, både mundtlige og skriftlige kilder. Det samme gælder dagbogsoptegnelser, ungarske breve, og de mange samtaler, forfatteren har haft med de involverede. Bogen

er meget omhyggeligt dokumenteret og skrevet på en måde, så man lever intenst med i alliance.

"Den skjulte alliance" er en meget læseværdig bog, der fortæller, at menneskelighed overvinder krigsmodsatninger. Selv om man er på hvert sit hold i krigen, kan en alliance opstå. Afdækningen af historien har vakt så stor interesse, at den ungarske ambassade har taget initiativ til, at der skal rejses en mindesten ved Lønborg kirke. På grund af corona pandemien har man været nødt til at udsætte afsløringen, men den er nu fastsat til påsken i år.

Når det netop er ved kirken, at stenen skal placeres, er det med henvisning til en bestemt gudstjeneste i 1945, som kom til at spille en afgørende rolle imellem beboerne i Lønborg og soldaterne. Gudstjenesten og ikke mindst det, der skete efter gudstjenesten, fik afgørende betydning. Det kom blandt andet frem, at i tilfælde af en allieret invasion i Danmark ville ungarene ikke kæmpe imod.

Bogen kan købes hos din boghandler eller på hjemmesiden www.spantola.dk

Lokalhistorie i Hee - med fynsk accent

Af Hans Herping. - Accenten i sproget antyder, at han ikke er født og opvokset i Hee Sogn. Det er han heller ikke. Han er fra Odense. Ikke desto mindre har Ernst Munck, der i 28 år var brugsuddeler i Hee, i en menneskealder været den absolutte primus motor i opsamlingen og synliggørelsen af den spændende lokalhistorie i det vestjyske sogn nord for Ringkøbing. Det er han i den grad stadig.

Ernst Munck er leder af Hee Lokalhistoriske Arkiv. Det har til huse på første sal i I. C. Christensens Hus, der er museum for statsmanden, der fra 1905 til 1908 var Danmarks statsminister. Så Hee Lokalhistoriske Arkiv er formentlig det eneste arkiv af sin art, som har til huse i en tidligere statsminister bolig!

Alt på bånd

I 1998 stoppede Ernst Munck som brugsuddeler i Hee. Derefter tog hans engagement i sognets lokalhistorie fart. Siden da er det bl.a. blevet til 20 årsskrifter om Hee Sogn med i alt godt 80 artikler, hvoraf næsten alle handler om mennesker, som Ernst har interviewet. Han bruger mikrofon og båndoptager som arbejdsmetode, når han snakker med folk, og alle interviews ligger på bånd i Hee Lokalhistorisk Arkivs gemmer. Så det er altså ikke kun på skrift, men også i direkte tale, at Ernst Munck har forevigt gode historier om og fra mennesker i sognet.

Det sidste nummer af årsskriftet udgav han i 2019, og der udkommer ikke flere af den art, fortæller Ernst. De 20 årsskrifter er dog kun en del af hans mange lokalhistoriske udgivelser. Gennem årene har Ernst

Hardsyssel Historisk Samfund er i gang med en artikelserie, hvor vi sætter fokus på de mange lokalhistoriske arkiver i foreningens område. Artiklerne bringes i foreningens nyhedsbreve til medlemmerne og på hjemmesiden www.hardsyssel.org

Formålet med serien er at synliggøre den guldgrube af spændende lokalhistorie, der er samlet op i de lokalhistoriske arkiver, og det store frivillige arbejde, der ligger bag arkiverne. Her i Hardsyssel Tidende vil vi med jævne mellemrum bringe korte uddrag af artiklerne, så de kan virke som appetitvækkere til at læse artiklerne i deres fulde ordlyd i foreningens nyhedsbreve og på hjemmesiden. I denne artikel er der uddrag af artiklen om Lokalarkivet i Hee.

Munck i tilgift udgivet 12 bøger og to skuespil, alle med lokalhistoriske rødder og tilsnit. Seks af bøgerne er en fortløbende saga om Hee Sogns historie helt tilbage fra 12.000 år før Kristi fødsel - og syvende bind er på vej. Bøgerne har titlen "Heiga-Won".

- Læs mere om Hee Lokalhistoriske Arkiv og Ernst Munck i hele artiklen på www.hardsyssel.org under Nyheder - Nyhedsbrev 10 2021.
- Hee Lokalhistoriske Arkiv blev oprettet i 1998 på initiativ fra bestyrelsen for I. C. Christensens Hus og er som sådant et udvalg under dette lokalmuseum. Ud over specielle arrangementer og udstillinger har arkivet samme åbningstider som museet.

Lomborg-stenen

Af Annette Holm, research Steen Espensen. - Foran Lomborg Skole står en smuk sten til minde om Lomborgs berømte søn, Christen Sørensen – Longomontanus 1562-1647. Han var en fattig bondesøn, der havde evne og vilje til at studere, så han blev assistent for Tycho Brahe og senere professor i matematik og astronomi ved Københavns Universitet.

Christen Sørensen mistede tidligt sin far og kom i huset hos sin farbror, Jens Poulsen, der lod ham undervise af den lokale præst og i en skole i Lemvig. Farbroderen havde ikke råd til at lade ham læse videre, så han tog hjem til sin mor og blev undervist af præsten om vinteren.

I 1577 vandrede han til Viborg for at gå på katedralskolen, og efter 11 års studier begyndte han på universitetet i København. Han havde evner

Beboerne i Lomborg hædrede sønnets berømte søn Christen Sørensen ved at rejse denne smukke mindesten i 1949.

for matematik og blev sat i forbindelse med Tycho Brahe, så han blev assistent på Brahes astronomiske observatorium på Ven. Årene 1597-1602 studerede han på flere europæiske universiteter og fik en magistergrad. De følgende år var han rektor på katedralskolen i Viborg,

indtil han i 1605 blev professor ved Københavns Universitet - en stilling, han bestred i mere end 40 år indtil sin død i 1647. Hans giftermål med Dorthe Bartholin, datter af slotspræsten i København, gav også status.

Da Christian IV byggede Rundetårn i 1642, blev Christen Sørensen leder af observatoriet i tårnet. Han havde en kort overgang været medarbejder hos Tycho Brahe i Prag og forblev tro mod Brahes opfattelse af solsystemet med Jorden som centrum, men i modsætning til Brahe udviklede han en viden om jordklodens daglige rotation. Han skrev en lang række værker om astronomi og matematik, ligesom han hele livet fastholdt, at han havde fundet løsningen på cirkelens kvadratur.

Christen Sørensen glemte aldrig sin vestjyske oprindelse. Longomontanus er en latinisering af Lomborg, og i december 1643 gav han 300 rigsdaler til et legat, hvis renter skulle gå til "en persohn af Lemvigskole i Judland, som forsendis hid offuer til Kiøbenhaffns Skole at blive Studio-sus ved Universitetet".

Mindestenen blev rejst i 1949 af Lomborg Sogns beboere og Lomborg-Rom Sogneråd. Den er udført af Torvald Westergaard fra Lemvig og stod oprindeligt på en helle ved Ringkøbingvej-Lomborgvej.

Udgiver:
Hardsyssel
Historisk Samfund
af 1906

Ansvarshavende:
Bent E. Hansen
Markvænget 6A, 7441 Bording
Tlf.: 3121 2242
Mail: beh51mr@gmail.com

Hjemmeside: www.hardsyssel.org

Redaktion:
Bent E. Hansen
Jens Erik Villadsen
Annette Holm
Jon Høgh
Ove Nørholm

Layout og prepress:
Erhard Leach

Tryk: Tarm Bogtryk og offset

Klik ind på www.hardsyssel.org Her kan du finde oplysninger om hvad Historisk Samfund for Hardsyssel er, læse nyhedsbreve, læse ældre udgaver af Hardsyssel Tidende og meget mere. - Du kan også tegne et medlemskab samt tilmelde dig foreningens nyhedsmail.

KOMMENDE ARANGEMENTER

Invitation til årsmøde i Historisk Samfund i Kulturremisen i Brande 5. marts 2022 kl. 14-17

Kl. 14.00: Velkomst.

Kl. 14.10: Kurt H. Jørgensen holder foredrag om gavlmalerierne i Brande.

Kl. 15.00: Peder Holt, Brande, fortæller om Remisen og dens historie.

Kl. 15.15: Kaffe og kage. Pris pr. person, inkl. entré, 150 kr. for medlemmer og 200 kr. for ikke-medlemmer.

Kl. 16.00: Foreningens generalforsamling med dagsorden ifølge vedtægterne.

Bemærk: Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, skal være sendt til formand Gudrun Gormsen på mailadressen gudrun.gormsen@hotmail.com senest 8 dage før generalforsamlingen.

Sommermødet er ikke endelig fastlagt, men følg med på hjemmesiden www.hardsyssel.org

RING
9732 1166

Kompetent Ordentlig Handlekraftig

Hvad mere har du brug for?

Book et møde
landbobanken.dk

Ringkøbing
Landbobank